

- Angelca Žerovnik, Vzgoja je izraz ljubezni
- Karmen Pečarič Podobnik, Motivacijski kompas
- Bogomir Novak, Učiti se gledati s srcem
- Stanko Gerjolj, Vrednote motivirajo
- Jana Selan, Vrednote mladostnikov
- Karmen Pečarič Podobnik, Moda
- Marija Sraka, "Brezveze"

- Jana Kalin, Helena Jeriček, Vanja Kiswarday: Hannele Niemi

- Iris Učman, Disciplina v šoli
- Vesna Pišek, Zgodbe v razredu

- Darinka Klančar, Center za družine
- Nada Jeromen, Vrednote v družini, vrednost družine

- Nagrajenci
- Mihaela Jeriček, Med zaspanostjo in ustvarjalnostjo

- Vanja R. Kiswarday, Ko malček sede pred računalnik
- Alenka Šverc, Vzgoja za drugega v skrivnosti odnosa

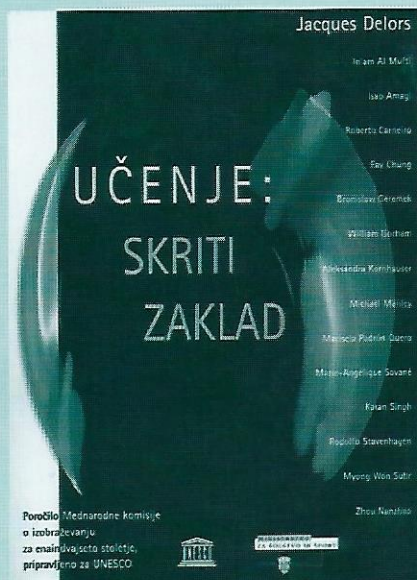
- Betka Oblak, Naj lutka živi vsak dan
- Jovanka Hojnik, Bučno škratovanje
- Friderika Movrin, Kostanjev piknik
- Anita Borovič, Praznujemo

- Angelca Žerovnik, Starši in mladostnik

VZGOJA JE IZRAZ LJUBEZNI

“Vzgoja in izobraževanje sta gonilo vseh kultur in vrednot, ustvarjalca okolja za socializacijo, talilni lonec za oblikovanje skupnih ciljev.”

Poročilo Mednarodne komisije o izobraževanju za enaindvajseto stoletje, pripravljeno za UNESCO (Jacques Delors, Učenje: skriti zaklad), nas navduši z izredno zavzetostjo za pospeševanje izobraževalnega procesa, ki naj bi bilo prednostna naloga v vseh državah. Izobraževanje je vedno bilo in še vedno je predvsem družbeno dogajanje. Izobraževalni sistemi so vir človeškega (Becker), kulturnega (Bourdieu) ter družbenega kapitala (Putnam). Glede na to, da izobraževanje pomeni ali bi vsaj moralo pomeniti javno dobro, bi morali šolo opredeliti predvsem kot družbeno ustanovo ali kot ustanovo, ki pripada civilni družbi; drugače rečeno, ne sme biti zgolj sestavina slepe gospodarske moči, ki lomi nežne vezi človeške solidarnosti.

Celoten razvoj posameznikove osebnosti je posledica utrditve osebne neodvisnosti ter sočasnega gojenja skrbi za druge, torej odkrivanja drugih ljudi z moralnega vidika. Te naloge ne moremo odlagati, kajti od njenega uresničenja je odvisno oblikovanje družbene ureditve v naslednjem stoletju. Le izobraževanje za pravičnost lahko omogoči prenojo jedra moralnega. Humanizacija, opredeljena kot notranja

rast posameznika, se najbolje izraža v tisti nepremični točki, kjer se srečujeta svoboda in odgovornost. Dejansko se lahko s pomočjo razumevanja smisla abstraktne pravičnosti (enakopravnosti, enakih možnosti, odgovorne svobode, spoštovanja drugih, zaščite šibkih in zavedanja razlik) razvijajo stališča, ki ljudi sama po sebi usmerjajo k otipljivim ukrepom za pospeševanje družbene pravičnosti in obrambo demokratičnih vrednot.

ŠTIRJE STEBRI VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

Učiti se, da bi vedeli. To vrsto učenja, ki je bolj kot pridobivanju pregledno urejenih in v zakonitosti povezanih informacij namenjeno obvladovanju orodij znanja, lahko razumemo hkrati kot sredstvo in smoter človekovega življenja. Znanje kot sredstvo omogoča posamezniku razumeti svet, ki ga obdaja, in to vsaj toliko, kolikor je potrebno za dostojno življenje, za razvoj

poklicnih sposobnosti in za sporazumevanje z drugimi. Kot smoter pa je utemeljeno v zadovoljstvu, ki izvira iz razumevanja, poznavanja in odkrivanja. Za to je potrebno povezovanje dovolj široke splošne izobrazbe in možnosti poglobljenega dela. To pomeni tudi učiti se učiti, da bi tako lahko izkoristili možnosti vseživljenjskega izobraževanja.

Učiti se, da bi znali delati. Zahteva po znanju, ki združuje različne sposobnosti, ki jih pridobi posameznik s tehničnim in poklicnim izobraževanjem, omogoča pridobitev ne le poklicne usposobljenosti, temveč tudi širše sposobnosti za soočenje s številnimi okoliščinami in delo v skupini. To prav tako pomeni učiti se, da bi znali delati v okviru različnih družbenih in delovnih izkušenj mladih, ki se jim ponujajo bodisi neorganizirano, v sklopu lokalnih ali državnih pobud, ali pa po formalni plati, ki vključuje razne tečaje in izmenjavo študijskih in delovnih obdobij.

Učiti se, da bi znali živeti v skupnosti. Tako učenje nedvomno spada med bistvene naloge vzgoje in izobraževanja. Sodobni svet je vse prepogosto svet nasilja, ki razočara vse, ki so vlagali ves svoj up v napredek človeštva. Zato je misel o poučevanju nenasilja v šolah hvalevredna. Ali si je možno zamisliti tako vzgojno-izobraževalno dejavnost, ki bi z razvijanjem spoštovanja drugih, njihovih kultur in duhovnih vrednot omogočila, da bi se sporom izognili ali da bi jih reševali po mirni poti? Jacques Delors nam v smernicah priporoča: "Potrebno se je učiti razumevanja drugih ljudi in sprejemanja soodvisnosti - z uresničevanjem skupnih projektov in z izobraževanjem za uravnavanje sporov - ob spoštovanju vrednot pluralizma, medsebojnega razumevanja in miru."

Učiti se biti. Izobraževanje mora prispevati k celovitemu razvoju vsakega posameznika, k njegovemu duševnemu in telesnemu razvoju, čustvovanju, smislu za lepo, k osebni odgovornosti in duhovnim vrednotam. Cilj razvoja je popoln razcvet človeka, vsega bogastva njegove

osebnosti, vse zapletenosti njegovih izrazov in različnih obvez - kot posameznika, člana družine in skupnosti, državljana in proizvajalca, iznajditelja tehnologij in ustvarjalnega sanjača. Osební razvoj človeka, ki se začne z rojstvom in nadaljuje vse življenje, je dialektični proces, ki se začneja s spoznavanjem samega sebe in se nato odpira v odnose z drugimi. V tem smislu sta vzgoja in izobraževanje predvsem notranje potovanje, katerega stopnje ustrezajo obdobjem nenehnega zorenja osebnosti. Da bi vzgojno-izobraževalna dejavnost uspešno opravila svoje delo, bi morala biti izredno individualiziran proces in hkrati proces gradnje medsebojnega sodelovanja.

Organizirani izobraževalni sistemi težijo k pridobivanju znanja na škodo drugih vrst učenja, UNESCO pa je bistveno bolj celovito zasnoval vzgojo in izobraževanje. Tak pogled naj usmerja prihodnje reforme in politiko tako glede vsebin kot metod poučevanja in učenja.

"Edukacija je prav tako izraz ljubezni do otrok, do mladine, zato jo moramo sprejeti v družbo ter ji priznati vlogo, ki jo ima, najprej v vzgojno-izobraževalnem sistemu, pa tudi v družini, v lokalni skupnosti in državi." (Jacques Delors)

"Ne pozabimo, da mora hotenje za sodelovanje izvirati iz zavesti osebne odgovornosti. Demokracija je sicer zmagala na novih območjih, v državah, ki so bile v oklepu totalitarizma in samodržstva, hkrati pa kaže znake pešanja tudi v državah z večdesetletno tradicijo demokratičnih ustanov. Kot da bi neprenehoma potrebovali nove začetke, kot da bi se vse moralo ponavljati ali znova izumljati." (Jacques Delors)

"Napetost med duhovnim in materialnim: Svet pogosto, ne da bi se tega zavedal ali izrazil, hrepeni po idealnem in po vrednotah, ki jih bomo imenovali moralne, da ne bi koga prizadeli. Kako plemenita je ta naloga vzgoje in izobraževanja, vzbuditi v vsakem vzvišenost misli in duha, ki naj se povzpne k univerzalnemu in v določeni meri k preseganju samega sebe! Prav gotovo Komisija ni pretiravala, ko je poudarjala, da je od tega odvisno preživetje človeštva."

"Informacija ni isto kot znanje, saj znanje zahteva napor, pozornost, doslednost in voljo."

"Hitro spreminjanje človeške družbe ob prelomu stoletja poteka na dveh ravneh: h globalizaciji, na številnih področjih pa hkrati k iskanju lastnih korenin." (Učenje: skriti zaklad)

MOTIVACIJSKI KOMPAS

Pogovor z Darinko Jerman Novak

Gospa Darinka Jerman Novak je psiholog, zaposlena na Gimnaziji Bežigrad Ljubljana. Specializirala je s področja družinske terapije.

Kaj so sploh vrednote? Kako jih razumemo v vsakdanjem pomenu in kako jih opredeljuje znanost?

V najširšem smislu bi lahko vrednote označili kot notranji kompas za naša ravnanja, ki ga razvijemo v procesu odraščanja in osebnostnega dozorevanja. Vrednote so vsebinsko različne, vendar pri vsakem posamezniku lahko prepoznamo njihov vpliv v pozitivni ali negativni smeri. V psihologiji prištevamo vrednote k motivacijskim ciljem. Preprosto rečeno so vrednote naše prepričanje, kaj je dobro in

kaj ne. Kažejo se v naši oceni pojavov in v našem ravnanju.

Musek (1986) v grobem deli vrednote na:

- **hedonske vrednote**, ki so bolj povezane z različnimi oblikami telesnih užikov,
- **potenčne vrednote**, ki se nanašajo na naše pridobitve in ugled,
- **moralne vrednote**, ki izražajo občutja dolžnosti, odgovornosti, etičnosti ipd,
- **vrednote izpopolnitve**, kamor spadajo estetske, kulturne, verske vrednote in vrednote osebnostne rasti.

Ravno zadnji dve skupini sta v današnjem času precej zanemarjeni ali pa premalo zastopani.

To je samo ena od možnih delitev, čeprav obstaja še precej drugih raznovrstnih vrednot.

Vrednote psihologija uvršča v veliko skupino človekove osebnostne dinamike, ki jo imenujemo motivacija. Kateri motivi oziroma kaj poleg vrednot žene človeka, da deluje in se obnaša na določen način?

Poleg vrednot vpliva na človekovo obnašanje cela vrsta notranjih in zunanjih dejavnikov, ki so povezani z osebnostno strukturo posameznika in s specifičnostmi okolja, v katerem se posameznik nahaja. Od notranjih dejavnikov so tu najprej posameznikove organske potrebe. Ko so te potrebe v osnovi zadovoljene, začne posameznik zadovoljevati potrebe po varnosti, ljubezni, ugledu in osebnostni rasti.

Razen motivov in vrednot imajo velik vpliv na naše obnašanje tudi **naši vzorniki**. Prvi in hkrati najpomembnejši vzorniki so najprej naši starši, ki nas oblikujejo predvsem z zgledi, ne pa z besedami. Na oblikovanje naših vrednot poleg njih vplivajo še vzgojitelji, učitelji, vrstniki in razni vzorniki, ki jih propagirajo množični mediji. Ker se lestvice vrednot v zunanjem okolju lahko bistveno razlikujejo od lestvice vrednot, ki jih razvijamo v družini, smo pogosto v precepu, kako postaviti osebno lestvico vrednot in kako ravnati, npr. družina ceni in vzgaja k poštenosti, zunanje okolje pa tega ne ceni. V tranziciji družbenih sistemov je neskladje med različnimi lestvicami vrednot še posebej prisotno. V pretekli zgodovini so razne institucije podajale veliko bolj enovit sistem vrednot, saj so otroka v družini, šoli, cerkvi in širšem družbenem okolju vzgajali v enotnem duhu, kar je utrjevalo močno moralno držo. Danes pa temu ni tako in naš vrednotni sistem je neprestano na preizkušnji. Ob poplavi različnih informacij in vplivov se moramo nenehno odločati in presojudi, kaj je v skladu z našim vrednotnim sistemom in kaj ne. To odločanje je še posebej naporno za

odraščajočega človeka, ki lahko zaradi prenasičenosti zavzame apatično držo ali pa ravna naključno, po principu najmanjšega napora. Za osebnostno izgradnjo in razvoj pa predstavlja ta drža precej trhljo podlago.

Seveda je pri oceni človekovega delovanja poleg osebnostne strukture potrebno upoštevati še razvojno stopnjo posameznika in specifičnost situacije, ki v interaktivnem odnosu vplivata na naše ravnanje.

Zakaj se pogosto zgodi, da človek neke vrednote zagovarja, z dejanji pa jih zanika? Npr. nekdo, ki ceni poštenost in prijateljstvo, lahko ob 'primerni' priložnosti ogoljufa prijatelja ali drugí, ki zatrjuje, da mu v življenju največ pomeni družina, a ves čas in moči porablja za dejavnosti izven družine.

Razlogov za tako ravnanje je lahko ogromno. Generalizacija v tem primeru ni mogoča, ker vedno ocenjujemo ravnanje posameznika, ki je edinstvena osebnost, v neki specifični situaciji, zato so razlogi vedno različni. Npr. posameznik lahko ravna tako zaradi pritiska okolice, ki zagovarja druge vrednote in pričakuje od njega tako ravnanje. Lahko na tako dejanje vplivajo njegovi nezavedni motivi.

Odločanje med dobrim in slabim je še vedno temeljna moralna dilema človeštva. Zaradi velike socialne zaželenosti lahko posameznik javno izraža bolj socialno sprejemljive vrednote, ravna pa drugače, v skladu s svojimi resničnimi vrednotami. Mogoče še ni dosegel določene stopnje osebnostne rasti, da bi lahko ravnal tako, kot si želi. Lahko ga ovirajo neke zunanje ovire (prezaposlenost ...), notranjih vzrokov za to je tudi ogromno in so vedno specifični. Pogost vzrok za tako ravnanje je lahko razcepljenost med lastnimi vrednotami in vrednotami, ki jih zaznamo kot socialno zaželene v določeni situaciji.

Kdaj in kako se v človekovem življenju oblikujejo vrednote?

Temeljne vrednote se v procesu socializacije oblikujejo že zelo zgodaj. Najpomembnejšo vlogo ima pri tem družina, ki predstavlja temeljni kamen za otrokovo lestvico vrednot. Otrok v družini prevzema vrednote z modelnim učenjem (opazovanjem in posnemanjem vrednot staršev, zato je pomembno, kako starši dejansko živijo in ne samo to, kar govorijo) in z vzgojo, ko starši usmerjajo in nagrajujejo otrokovo ustrezno vedenje (npr. poštenost, iskrenost ...) in korigirajo ali kaznujejo vrednostno neustrezno vedenje (agresivnost, lažnivost ...). Pri vzgoji potrebuje otrok zelo jasne povratne informacije, kaj je prav in kaj je narobe,

